

Aldona Chachlikowska

"Prasa kobieca w Polsce w latach 1945-1995", Zofia Sokół, Rzeszów 1998 : [recenzja]

Biblioteka 2 (11), 162-164

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

biblioteki, niż zmienić sposób myślenia.

Wszystkich czytelników chcących pogłębić swoją wiedzę z zakresu organizacji i zarządzania, odsyłam do obszernego wykazu wykorzystanych w pracy publikacji, która zawiera 165 pozycji. Zakres tej literatury jest bardzo szeroki i zróżnicowany, dlatego każdy znajdzie tu zagadnienia najbardziej przydatne dla siebie.

Środowisku bibliotekarzy bardzo polecam tę wartościową książkę. Zachęcam również czytelników spoza naszego środowiska do przeczytania tej pozycji, którzy mogą na pewno zawartą tam wiedzę wykorzystać w swojej specjalności, bo opracowanie w pełni na to zasługuje.

Ryszard Bandurski

Zofia Sokół: Prasa kobieca w Polsce w latach 1945-1995. Rzeszów 1998

Z reguły nie jestem entuzjastką wyłączenia tzw. „problematyki kobiecej” z całości zagadnień poświęconych określonemu zjawisku. Zazwyczaj mam wówczas wrażenie, że prezentowane uwagi dotyczą spraw błahych, obracających się wokół przysłowiowych trzech „k” i że nie wiedzieć dlaczego sprawy oczywiste dla mężczyzn w momencie, gdy zaczynają się nimi zajmować kobiety wcale już nie są takie oczywiste, należy się z nich wytłumaczyć i omówić je jako kolejny „problem kobiecy”. Często jest to robione wbrew zdrowemu rozsądkowi i interesom samych kobiet.

Wyodrębnienie, w ramach badań prasoznawczych, prasy kobiecej nie jest inspiracją autorki. O polskiej prasie kobiecej, która istnieje już blisko dwieście lat, pisało bardzo wielu autorów a bogatą bibliografię tego tematu zamieszcza Zofia Sokół w prezentowanej pracy.

To, że autorka podjęła się opracowania tej obszernej monografii nie jest przypadkiem. Pani Zofia Sokół, przez większość swojego dotychczasowego życia zawodowego związana z bibliotekarstwem naukowym, z pasją badacza od wielu już lat analizuje prasę i czasopisma kobiece często publikując wyniki swoich badań. Autorkę spotkać można także na konferencjach poświęconych problemom kobiet, gdzie prezentuje interesujące refleksje.

Zgromadzony w książce bogaty materiał, w przeważającej części znany autorce z autopsji, podzielony został na 11 głównych rozdziałów, gdzie z różnych punktów widzenia omówione zostało funkcjonowanie prasy kobiecej w okresie półwiecza 1945-1995. Zajmujący jest wstęp do pracy, w którym autorka zastanawia się nad charakterem i rolą prasy kobiecej a także pozycją społeczną kobiet, i ich trwającą walką o równe z mężczyznami prawo do „samodecydowania i podmiotowości, do pracy zawodowej, jednakowych szans na osiągnięcie sukcesów zawodowych, zrobienia kariery i wreszcie prawo do udziału we władzy” (s.9). Kolejnych 11 rozdziałów, na tle rozwoju ruchu kobiecego, sytuacji społecznej kobiet w poszczególnych okresach powojennych dziejów Polski oraz polityki państwa wobec kobiet, analizuje historię 345 tytułów pism kobiecych. W rozdziale I autorka przedstawia okresy rozwojowe prasy kobiecej w ramach zawartej w tytule cezury czasowej oraz rys historyczny polskiej prasy kobiecej w okresie międzywojennym. Rozdział II daje czytelnikowi możliwość zapoznania się z dodatkami, kolumnami i działami kobiecymi w prasie ogólnej oraz z samodzielnymi wydawniczo czasopismami dla kobiet ukazującymi się w pierwszych latach po wojnie. Autorka, opatrując rozdział tytułem „Społeczno-kulturalna prasa kobieca w latach 1945-

1949", przeczy sama sobie, wyróżniając w dalszej części rozdziału 7 podstawowych rodzajów czasopism kobiecych z czego społeczno-kulturalne stanowią 4 tytuły na 23 wymienione. Rozdział III prezentuje kobiece czasopisma wydawane przez RSW „Prasa-Książka-Ruch” w latach 1951-1990. Jest to wnikliwa historia 12 tytułów oraz 14 dodatków kobiecych w prasie ogólnej. Wnioski autorki, podobnie jak w innych rozdziałach, poparte są całą masą cytatów i przypisów. Zawsze znajdziemy też nazwisko redaktor naczelnej i jej zastępczyni czy, w kilku przypadkach, redaktora naczelnego. Duża ilość rozmaitych tabel i podsumowań ułatwia korzystanie z opracowania. Rozdział IV poświęcony prasie Ligi Kobiet, niezależnej prasie kobiecej NSZZ „Solidarność”, podziemnej prasie kobiecej i kobiecej prasie katolickiej w latach 1950-1989, poprzedzony jest krytycznym szkicem czterdziestoletnich dziejów Ligi Kobiet. Rozdział V to prasa dla kobiet wiejskich przedstawiona na tle dziejów kobiecego ruchu ludowego w Polsce. I tutaj, podobnie jak w rozdziale I autorka wykracza poza obowiązujące ją ramy czasowe i przedstawia drogę kobiet wiejskich do utworzenia samodzielnych organizacji w latach 1918-1939 i konspiracyjny ruch kobiecy w okresie drugiej wojny światowej. Rozdział VI analizuje czasopisma specjalne, które autorka dzieli na zawodowo-fachowe i praktyczno-poradnikowe. W tym miejscu znajdziemy też informacje na temat prasy kobiecej dla niewidomych oraz wydawanych w Polsce kobiecych wydawnictw obcojęzycznych. Proces transformacji prasy kobiecej w latach 1989-1995 omawia autorka szczegółowo w rozdziale VII. Efekty zmian dzieli na cztery etapy ukazane na tle ważnych wydarzeń politycznych. W ramach tego rozdziału znajdziemy też informacje o zmieniających się losach poszczególnych tytułów w dobie transformacji lat 1990-1991 i w drugim jej etapie (1992-1995). Ważny i ciekawy jest rozdział VIII omawiający tworzenie się rynku prasowego w Polsce w latach 1990-1995 a przede wszystkim prezentujący nowe tytuły kobiecej prasy polskiej, wydawane najczęściej przez spółki z udziałem obcego kapitału. Znajdziemy tam też szczegółowe informacje na temat dynamiki ówczesnego rynku tej prasy. Rozdział IX, nieco pompatycznie zatytułowany: Międzynarodowe czasopisma kobiece w Polsce (1990-1995) to prezentacja zagranicznych spółek wydawniczych i ich czasopism, polskojęzycznych wersji zwanych „kalkami” (niepotrzebnie autorka aż w kilku miejscach wyjaśnia znaczenie terminu „kalka”), które z różnym powodzeniem zaistniały na rynku polskim. Autorka wymienia też inne formy wchodzenia kapitału obcego na rynek prasowy, mianowicie spółki polskie z udziałem kapitału zagranicznego oraz wiązanie się z redakcjami pism popularnych w wyniku czego pisma te zaczęły upodabniać się do zachodnioeuropejskich. Dwa kończące książkę rozdziały mają charakter podsumowania, pierwszy omawia czytelnictwo, rolę i funkcje pism kobiecych, drugi natomiast ukazuje ewolucję zamieszczanego na łamach tych czasopism w latach 1945-1995 wzoru osobowego kobiety, gdzie autorka kusi się nawet o rekonstrukcję ich odczuć, przeżyć psychicznych i zachowań a także modelu małżeństwa i rodziny.

Podział książki na 11 przedstawionych części jest merytorycznie uzasadniony. Mam jednak zastrzeżenia do dalszego podziału. W ramach rozdziałów znajdujemy szereg podrozdziałów czy punktów o rozmaitym ciężarze gatunkowym. Raz są to omówienia poszczególnych tytułów i wydawnictw wydających prasę innym razem szersze analizy sytuacji kobiet czy zmiany w poruszanej przez prasę, na przestrzeni lat, problematyce i wiele innych zagadnień czasami króciutkich czasami zaś bardzo obszernych i momentami trudno jest się zorientować w całości. Uwaga ta nie umniejsza jednak dużej wartości pracy i tego, że czyta się ją z zainteresowaniem. Dodam jeszcze, że praca zaopatrzona jest w bogaty aparat naukowy

z bardzo potrzebnym, adnotowanym wykazem czasopism kobiecych wydawanych w Polsce w latach 1945 - 1995 na czele.

Aldona Chachlikowska

Nowak Piotr, Poznań jako ośrodek wydawniczy w dwudziestoleciu 1919-1939. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 1997

Stosunkowo ubogie piśmiennictwo dotyczące historii ruchu wydawniczego w Poznaniu i Wielkopolsce wzbogaciło się w roku ubiegłym o wartościowe opracowanie autorstwa Piotra Nowaka. Autor, omawiając rozmiary i charakter produkcji wydawnictw poznańskich w zamkniętym okresie dwudziestolecia międzywojennego, założył iż analiza zjawiska powinna umożliwić dokonanie pełniejszej oceny udziału stolicy Wielkopolski w tworzeniu materialnych podstaw życia kulturalnego i umysłowego II Rzeczypospolitej.

Dla uzasadnienia tezy autor przyjął kilka założeń wyjściowych, o których warto wspomnieć. Wybór wyłącznie Poznania jako stolicy regionu w miejsce próby zbadania zjawiska dla całej Wielkopolski, jest w pełni uzasadniony z uwagi na jego dominującą pozycję w stosunku do pozostałych ośrodków wydawniczych regionu. Przyjęte ramy czasowe także nie wzbudzają sprzeciwu. Przesunięcie początkowej cezurę na rok 1919 uzasadnione zostało panującymi w Wielkopolsce warunkami politycznymi determinującymi każdą inną działalność. Faktycznie, biorąc za punkt wyjścia tak zaistnienie warunków poligraficzno-księgarskich jak i statystykę produkcji, wyraźnie obserwujemy bibliologiczną cezurę roku 1919. Autor skoncentrował się na analizie produkcji książkowej, nie zajmując się praktycznie prasą. Rozwój wydawnictw prasowych, który nastąpił w tym okresie, zasługuje na samodzielne opracowanie. Jest to tym bardziej uzasadnione, że jak słusznie zauważa autor, dotychczasowy dorobek historiografii kultury w zakresie ruchu wydawniczego jest znikomy. Wymagało to skoncentrowania się na problemach produkcji książki. W tym wypadku autor mógł skorzystać ze stosunkowo skromnej bazy źródłowej, która w pełni wykorzystał. Oocnić tak należy zarówno wykorzystanie źródeł publikowanych jak i niepublikowanych. Zwraca m.in. uwagę fakt przeprowadzenia wywiadów z ówczesnymi pracownikami książki, co wzbogaca skromną podstawę źródłową.

Przy konstrukcji pracy najważniejszym problemem stało się przejrzyste zaprezentowanie ówczesnego dorobku wydawniczego. Tu autor przyjął chyba najlepsze z możliwych rozwiązań, gdyż dzieląc całe piśmiennictwo na kilka podstawowych typów, każdemu z nich poświęcił oddzielny rozdział. Ta zasadnicza część pracy została poprzedzona dwoma rozdziałami wstępnymi.

Pierwszy z nich zatytułowany *Warunki rozwoju ruchu wydawniczego*, omawia pokrótce stosunki społeczne, kulturalne i gospodarcze panujące w Poznaniu w badanym okresie. W pierwszym podrozdziale wskazuje autor wśród nich szczególnie na te, dzięki którym nastąpił ogólnie niebywały wzrost zapotrzebowania na książkę oraz na te, dzięki którym powstały warunki na rozwój produkcji wydawniczej w dziedzinach przez lata dla wydawców zamkniętych. W drugim podrozdziale omówione zostały rozmiary produkcji wydawniczej. Skoncentrował się tu autor głównie na pokazaniu dorobku ilościowego Poznania na tle innych ośrodków wydawniczych Polski. W pewnym sensie ta część jest najstarsza w całej